

Zoya

Camera obscura¹

Kipakolom a ruhákat Alexandra barna bőröndjéből, amelyet a rejtett ajtó mögötti kis helyiségben tartott, és elrendezem a polcon a Latin negyed szűk utcájában lévő szűk szobában. Egyfolytában az ablakhoz szaladgálok, és hitetlenkedve nézem a híres Lui Le Grand iskola szép homlokzatát. – Abba az iskolába – mondogatta Alex –, abba az iskolába ismeretlenül még be, és ünnepeleten jössz ki belőle. Mint Hugo, Voltaire, Molière...!

Ördög Mónika fordítása

Indulás előtt Alex komoly és szigorú arckifejezéssel egy feladatlistát nyomott a kezembe:

- azonnal beiratkozni egy felsőfokú nyelvtanfolyamra a Poissonniere sugárúti Accord iskolában,
- megvásárolni és elolvasni Aragon *Párizsi parasztját* (a tanulságok miatt),
- pénzt (a rózsaszín borítékban lévő) a nevemben az algériai felszabadító mozgalomnak adományozni,
- mértékletesen kószálni,
- mértéktelenül tanulni,
- a múzeumok, galériák, színházak maguktól értetődnek!

Emily azonban csak odasúgta: – Mindent megadnék azért, hogy a helyedben lehessenek! És rám kacsintott.

Az erőteljes vágy, hogy felfedezzem, amiről évekig csak meséltek nekem, addig úz a párizsi utcákon, míg szó szerint el nem tévedek. Az Operához közeli könyvesboltban Rei, a híres könyvkereskedő kihelyezi a könyveket és folyóiratokat, amelyekbe bele lehet lapozni, belelapozni vá-

¹ Részlet Mira Otašević *Zoja* (Geopoetika, Beograd, 2012) című regényéből.

sárlási kötelezettség nélkül. Nem tudom, mit szeretnék inkább: a Nadarról szóló monográfiát, Man Ray aerográfiát, Cartier-Bresson német megszállás alatti Párizsát... Leonard asszony kalapszalonja mellett a Nemzetközi Művészeti Ügynökség és Galéria; rögtön a sarok után kis éttermek sora a bejárat elé helyezett árjegyzékkel... Nem érzek éhséget, nem érzek fáradtságot. Lebegek.

Betévedve a meredek St. Andre des Arts utcába, egy tömegbe, amely pezsgőspoharakkal tolong valami galéria előtt, ráébredek, hogy reggel óta semmit sem ittam. Megállok, aztán óvatosan bemegyek. A jelenlévők közül senki nem szentel figyelmet sem a kiállításnak, sem nekem. Egy kopaszodó emberkét kivéve, aki oldalt áll, és mosolyog rám.

– Az ifjú hölgynek nincs itala – mondja, jelet adva a lánynak, aki felszolgálja a pezsgőt.

Az akcentusáról érzem, hogy külföldi.

– Maga külföldi, kisasszony?

A harmadik pezsgő után megtudom, hogy román, író, és egy ideje már Párizsban él.

– És maga...?

– Fényképész... New Yorkból.

Elégedetten elmosolyodik. Egy fényképész és költő barátjáról beszél, akivel okvetlenül meg kell ismertetnie. Találkozót beszél meg velem a Falstaff bárba. A bár kicsi. Öt asztal van benne. Ha korábban megérkezek, csak azt kell mondanom, hogy Ionescóval van találkám.

Késve érkezem. A Falstaff tömve van vendégekkel. Ionesco odajön hozzám, bemutat fiatal barátjának, és eltűnik anélkül, hogy visszajönné. Az első szavak, amelyeket kimondunk, összefüggéstelenek és bizonytalanok. Az én franciám szegényes, Cris hallgatag. Kutakodva nézzük egymást. – Itt soha nincs elég fény – mondja –, alighanem eltakarja Falstaff kövér árnyéka. Nevetünk. Arcának finom vonásait fürkészem. Nem tudok ellenállni a vágynak, hogy magamra vonjam a figyelmét, hogy elhatoljak a személyéig. Ő ezt észreveszi, és éleselméjűen megghiúsítja a szándékaimat. Gyengeséggel töltenek el állandó szillogizmusai: – A fénykép tehát deplatonizálja a valóságot. Párizs tehát a minőségi kilátástalanság helyszíne. Az eseményeket tehát ki kell találni. Mint Don Quijote...

A szájára teszem a kezem, hogy elhallgattassam. Ő visszahőköl. Kellemtlenül érinti a gesztusom. Kellemtlenül érzem magam én is. Hallgatunk. – Angyal szállt el felettünk – mondta Emily, amikor egy beszélgetés hirtelen elhalt. Szeretnék mielőbb elmenekülni.

Másnap reggel Crist a bejáratom előtt találok. Elázva.

Ionesco

Félrehajtott fejjel valahova felfelé néz. Két ujja a felső ajak fölött, az ujjai közt cigaretta, tekergő füst...

Ő az, és mégsem ő. Egy arc, amely ellenáll, amit nem lehet meghatározni, átlátni, elérni.

Mint az infinitívus nélküli ige. Az a reális, ahonnan a kép ered, az, amire a kép utalna, áthidalhatatlan visszautasítást foglal magába.

Illuzórikus lenne egyre közelebb és közelebb plánokban kiemelni. Az arc és a megjelenítés között mindig szakadék tátong.

A fénykép szélére írom: A pápának nincs sapkája, a sapkának van pápája.

A fényképre Ionesco orrszarvút rajzol!

(c/b, 41×28 cm)

Cris lábánál lustán nyújtózkodik a macska. Az egyik szemére kancsal. Vizsgáljat engem. – Alma – suttogom. Cris összerezzen. – Guillaume – mondja. Figyelmesen szétnézek a helyiségben: könyvhegyek a padlótól a mennyezetig, filmekkel teli bádogdobozok minden irányban, az asztalon egy doboz Gitanes cigaretta felbontva; egy polc vulkánikőzet-gyűjteménnyel... A falak üresek, a Guillaume-ról készült hatalmas fényképet leszámítva.

Fekete-fehér. Első személyű narratíva.

Kissé szórakozottan Cris Guillaume-ot simogatja, aki már az ölébe bújt. Egyenesen rám néz.

A helyiséget párhuzamos vonalakba rendeződő fénysugarak barázdálják. Guillaume szemében állapotodnak meg. – A macska szeme az egyetlen szem, ami nem fekete lyuk – mondja Cris –, fény, amely lát, és amely látható. Szem, ami hatással van arra, amit néz. Erről mindig tudtam írni, de sosem kaptam el a kamerával... Valami ebből megvan a te szemedben... Szeretnék fényképezni téged! Aztán te engem!

Abban a szempillantásban megragadja a kamerát. Ellenvetést nem tűrve érvényesíti mindenben a saját akaratát.

Amikor valahogy rászánom magam, hogy megmutassam neki Almat, a *Cheshire macskát*, ő azonnal rákérdez, tudom-e, mi volt Lewis Carroll dilemmája: enni vagy beszélni? – A dilemma hamis – mondja. – A szava-

kat meg lehet ízlelni. Léteznek keserű és savanyú szavak, léteznek továbbá erős és édes szavak... a szavaknak mindig van valamilyen ízük. Mmm!

Míg a városban kószálunk, látni akarok mindent. Sokáig állunk a Rotonde kupolája előtt...

Eljutunk az Amélie utcába, a La Pretty bohémszállóig is, amelyről Emily olyan elragadtatottan beszélt.

– Párizs fagyöngy – mondta. – Ha egyszer benne találod magad, soha többé nem leszel az, aki voltál – el fog nyelni. Vagy te fogod elnyelni. Valójában kölcsönösen bekebelezitek majd egymást. Párizs az ember véérébe ivódik a lüktetésével, az illataival, a képeivel!

– Mutatni akarok neked valamit – mondja Cris, és kézen fog.

Valahol a Montmartre-on, egy szűk utcában, ahol kellemetlen szagok terjengenek, behúz egy sötét helyiségbe. Leültet egy kinyagdult székre. Befűzi a filmtekercset a montázsasztal kapuin.

Az egész egy fiú képével kezdődik, aki egy repülő levegőbe emelkedését figyel az Orly repülőtér épületének teraszáról. A hirtelen támadt forrongásban a fiú egy embert lát, aki egy lövéstől a földre rogy. Egy fiatal nő is látható, aki részt vesz a jelenetben. A mesterien montázsolt fekete-fehér fényképek alatt halljuk a narrátor hangját: Ez egy ember története, akinek az életét megpecsételte egy gyermekkori látvány, egy erőszakjelenet, amelyet csak sok évvel később fog megérteni, s amely az Orlyn játszódott le egy vasárnap reggelen a III. világháború előtt. A fiatal nő arca az utolsó békebeli képként őrződik meg az emlékezetében. Vajon csakugyan látta őt? Lehet, hogy egyszerűen kitalálta, egy pillanatnyi gyöngédségért sóvárogva a küszöbönálló szörnyűségek előtt.

A romokban álló Párizs képei következnek. A túlélők foglyok a Chaillot palota föld alatti galériáiban. Azok, akik győzteseknek nevezik magukat, kísérleteket végeznek a kiválasztott foglyokon. Időutazásról van szó, az experimentum célja pedig az, hogy élelmet, gyógyszert és energiát találjanak, ami biztosítani fogja számukra a túlélést. És a hatalmat.

A választás egy fiatalemberre esik, akinek erős mentális képei vannak a múlttól, emlékszik a nő arcára, akibe beleszeretett egy vasárnap reggelen...

Az időutazáson békeidőbeli jelenetek sora következik. A fiatalember az Orlyn van. A repülőtér kihalt. És akkor váratlanul találkozik a nővel, aki után gyermekkora óta kutat. Romantikus szerelem születik köztük. Nyugodtan és boldogan töltik napjaikat – a fiatalember eltűnik és visszatér, a nő ezt békésen elfogadja. Az emlékektől és a tervektől megfosztva, csak a közös pillanatokért élnek.

Egy alkalommal a nő elalszik a napon. A fiatalembert páni félelem fogja el. Lehet, hogy már nem él?! És akkor, csak akkor, a fénykép mozgást jegyez, a lány szemhéjának rebbenését és az ébredés örömét.

A fiatalember újra eltűnik. Visszaküldik a Chaillot palotába. Elégedettek lévén a múltba utazás hatásával, a „győztesek” a jövőbe küldik. A küldetés ezúttal sikeres. A fiatalember azonban jól tudja, hogy visszatérésekor likvidálni fogják mint nemkívánatos tanút. Annak ellenére, hogy felajánlják neki, maradjon a jövőben, kéri, hogy küldjék vissza a múltba – a nőhöz, akit szeret, s aki várja őt.

Újra az Orly repülőtér épületének teraszán van. Meglátja a nőt, és elébe szalad. Ugyanakkor megpillantja a gyilkost a Chaillot-ból. Földre zuhan a halálos találatától. Az utolsó pillanatban megérti, hogy nem menekülhet el az idő elől, hogy a jelenet, amelynek fiúként szemtanúja volt, és amely megpecsételte az egész életét, valójában a saját halálának a jelenete volt.

A látottak erős hatása alatt ülök a sötétben, és sokáig hallgatok. Cris a vállamra csúsztatja a kezét. – Gyerünk – mondja.

Később, az este folyamán, attól a gondolattól marcangolva, hogy többé nem veszek kamerát a kezembe, a padlót bámulom magam előtt. Cris fel-emeli az államot, és a szemembe néz. Megölel. Míg a testünk érintkezik, remegő ujjaim lassan megnyugszanak, és kényelmesen elhelyezkednek a vállán. Már nem érzem a kint. Csak a csókokat. És a simogatás gyengéd-ségét. Egymás felé fordulva fekszünk. Cris lehunyja a szemét. A szemhéját csókolgatom, míg a könnyek sós ízét nem érzem. – Ez, ami most történik... csak itt és most történik – mondja dadogva. A szájára teszem a kezem. Felkönnyökölve, mintha hirtelenül felébredt volna, szelíden elfogadja. Ujjaink szorosan összefonódnak, intelemként az éppen kimondott véglegesség előtt. Teljesen átadjuk magunkat egymásnak, majd ellankadva az érzékiségtől, mély álomba merülünk.

Hirtelen ébredek. Egyedül. Az üres ágyban.

Már négy napja, hogy Crisnek nyoma sincs.

A Falstaffban semmit sem tudnak. Ionescóról sem. Nem jön, amikor ír, vagy valami ilyesmi...

Kiragodom a filmet Cris kamerájából, és elviszem előhívatni. Cris portréja helyett Guillaume van a fényképen. A fotográfia lényege a távollét megélése. Ezúttal szó szerint.

A hatodik s a hetedik napon a Concorde téren állok, amely fölött az ég olyan tágas, mint a kansasi kukoricamezők fölött, a Rotonde kupoláját bámulom, a Notre-Dame székesegyház előtti padon ülök, megállok a Raspail sugárúton a sajtóbolt előtt, a kávézó előtt elhaladó járókelőket

nézem a Latin negyedben, s akkor úgy tűnik, mintha láttam volna őt. Lélekszakadva futok. A pincér a számlával a kezében fut utánam...

Kimerülten omlok az ágyra, kezemben Guillaume fényképét szorongatva. Félálomban tisztán hallok Cris hangját. – Tokió külvárosában, azt hiszem, meséltem neked erről, Tokió külvárosában létezik egy macskáknak szentelt hely. Szeretném neked felidézni egy középkorú pár képét, amint emléket állítanak egy macskasírnál, egy egyszerű faléctet. Nem, az ő Tarájuk nem múlt ki, csak eltűnt. Halálának órájában azonban senki sem imádkozhatna érte, ha nem tudná a nevét. Ezért kellett azonnal eljönniük az esőben, és elvégezniük a rituálét, amellyel befoltozzák a lyukat az idő szőttésén.

Mozi

Betöltetlen moziterem mint „teaszoba” vagy az üresség tartózkodási helye.

Széksorok, Ionesco láthatatlan nézőinek sorai... A jobb és a bal oldalon lévők közti átjárást majdnemhogy absztrakt árnyékok tartkítják, amelyeknek a székek szemantikai transzformációt kínálnak.

A mélységben vászonképernyő tátong, az imaginárius otthona, a fermentumok fala. A képernyő két oldalán a félrevont függöny ráncai mintha valamiféle embrionális fázisban lennének. A függöny csak azért van itt, hogy emlékeztessen az egyik világnak a másiktól, az imagináriusnak, mitopoétikusnak a realitás és üresség világától való elválasztásának szükségességére.

Végül maga a fénykép is fehér-fekete!

(c/b, 36×32 cm)

A Montmartre-on kószálva intuitívan abba a kis utcába jutok, amelyben kellemetlen szagok terjengenek.

A keskeny lépcsőn felkapaszodom a montázsszobáig. Az ajtó alatt fénycsík. A szívem ki akar ugrani a mellkasomból. Már az ajtófélfánál egy alacsony, vörös hajú, fiatal nőbe ütközöm.

– Marselina – mondja, és szívélyesen kezét nyújt. Az emlékezetembe villámgyorsan tér vissza Alexandra félelme: – Csak Marselináért aggódom.

– Én ismerem magát – mondom.

Ő zavartan néz rám. Befejezte a dolgát, és most siet. Nem, Crist napok óta nem látta. Úgy gondolja, hogy Hanoiban van... érdeklődik majd. Javasolja, hogy később találkozzunk.

God bless America

Csupasz állú legényke ünnepélyesen felöltözve: fehér ing, csíkos zakó, csokornyakkendő... valahol az utcai tüntetéseken. Jobb kezében az amerikai zászlót viszi. Bal oldali hajtókáján nagy kitűző: God bless America, támogassuk Vietnamban harcoló legénységünket! A jobb oldalin kisebb: Bombázzátok Hanoi!

A fényképen van egy finom belső ellentmondás. A zavaró mozzanatot egyetlenegy részlet tartalmazza – a szalmakalap, amely a legényke fejét fedi.

A fénykép valódi címe Szalmalegény!

(c/b, 44×22 cm)

Míg Marselinát várom az Osman körüti kávézóban, eszembe jutnak Alexandra szavai az áldozatok dinamizmusáról. Beleszédülök a történelembe. Bár távol vagyok Vietnamtól, a sorsomba befurakszik Hanoi. Párizs fölött vakító déli napsütés. Nem sikerül felmelegednem.

Marselina mosolyogva érkezik egy könnyű, lenge, ujjatlan ruhácskában. Míg kezét nyújt nekem, alkarján a 75750-es számot nézem. – Auschwitz-Birkenau! Hetvenegyes konvoj, 1944. április 13. Tizenöt éves voltam – mondja.

Alexandra félelmeiről mesélek neki. A megsejtettekről. Arról, hogyan menekült el időben Emilyvel együtt, nem várva meg, hogy teljesen lekopaszítsák valami idióta színházkedvelő miatt. Arról, hogy milyen áldozatkészen segítette a menekülteket, és hogy állandóan aggódott az ő, mármint Marselina sorsát illetően. Ő a szüleiről beszél nekem, Alexandra barátairól, az édesapjáról, aki a tábor áldozata lett, de neki, Terezinbe áthelyezve, íme, sikerült túlélnie... És... igen! Cris Hanoiiban van. Egy közös tiltakozó filmet készítenek, a Távol Vietnamtól-t. Ő a saját részét lassan befejezi. Elragadtatottan beszél: – Szinte mindenüktől megfosztva, a vietnamiak arra kényszerülnek, hogy felhasználják, amijük maradt, olykor igen különböző célokra. Éleselméjűségük egy része a hagyományból fakad: elképesztő dolgokat készítenek bambusz nádából – házakat, hidakat, irrigációs eszközöket, pallókat, pallótartókat, kiscsészéket, pipákat, bútort. Ebben az értelemben az amerikai repülőgépek valóságos bányák a számukra. Minden lelőtt repülőgépet módszeresen szétszerelnek. A gumit levágják a kerekekről, és lábbelit készítenek belőle; minden érintetlen géprészt átalakítanak és felhasználják a teherautók motorjának alkatrészeként. A repülőgéptörzset

megtisztítják, a fémet felolvasztják, és átdolgozzák sebészeszközzé, hullá, kerékpárokhoz való hajtókarrá... A repülőgép minden anyacsavarját, szegét, csavarját felhasználják. – Büszkén mutatja a számozott gyűrűt, ami a 19. szélességi kör alatt lezuhant amerikai repülőgép felolvasztott törzséből készült, Tong Nat ajándékát. Barátnők leszünk.

Közös levelet írunk Alexandrának. Marselina leírja az ő „la vie balagan”-ját. Jiddisül a balagan egyféle káosz, zűrzavar. A táborokról tréfálkozva beszél, különösen Terezinről és Kurt Gerronról, aki Karussel című kabaréjával növelte a táborlakók erkölcsiségét. Marselina gyakran tudott viccekkel szolgálni neki. Kurtnak rémes volt a sorsa. Himmler utasítására propagandafilmet kellett készítenie a paradicsomi Terezinről, Hitler zsidóknak adott ajándékáról. A film befejezése után az első konvojjal átszállították Auschwitzbe, és azonnal végeztek vele egy gázkamrában, amely már másnap örökre megszűnt működni.

Marselina rajzot mellékel Alexandrának Terezinről: egy sor párhuzamos vonalból állót, a szél képét, ami átfújt a barakk összetakolt falain. Végül a legújabb zsidóviccet ajánlja neki!

Én, jó tanuló lévén, Aragont idézem: „Az Osman sugárút elérte a Laffitte utcát. Csak még egy lépést tegyen meg ez a rágcsáló, felfalja a háztömböt, ami elválasztja a Le Peletier utcától, és áttör a zöldövezeten, ami kétszeres kerítésével átszeli az Opera passzázsát.” Az Operában pedig Bejart Boleróját adják a csodálatos Duška Sifnioossal az egyik főszerepben. Gyagilev tiszteletére is programot hirdettek...

– Ezt hagyd ki – mondja Marselina. Elképedve nézek rá. – Hát nem tudod? – kérdezi.

Marselina története az Alex és Maurice Ravel közti rövid és fájó kapcsolatról elállítja a lélegzetemet. A fiatal Alex és a koros Ravel, a balerina és a zeneszerző, Muszorgszkij Egy kiállítás képei című kompozíciójának ősbemutatóján találkoztak, amelyet Ravel dolgozott át zenekari művé. Maurice szemrevaló volt, és Alex első látásra szerelmes lett. A tény ellenére, hogy Ravel kerülte azokat a kapcsolatokat, amelyek felkavarhatták volna az életét, Alex ínyére volt neki. Bevezette őt művészekből és értelmiségiekből álló társasági körébe, megismertette de Fallával, Debussyvel, Sztravinszkijel, Bennett-tel. – Volt ebben valami pygmalioni – mondja Marselina –, de Alex virult. Gyakran látták őket, amint egymás kezét fogták, akár a gyerekek. – És akkor Ida Rubinstein, a fatális Salomé, Gyagilev kedvence, az ünnepeltek szeretője, megkívánta Maurice-t. I. R. Balettje nevű társulata számára először is megrendelte a Bolerót. „A nagy zsidó egyszarvút”, ahogy Cocteau nevezte őt, sohasem sikerült senkinek elutasí-

tania. Maurice szenvedélyesen adta át magát neki. Alex szenvedett. – Azt hiszem, sosem heverte ki őt!

Alexandra válasza örömkönnnyekkel van átitatva.

Ugyanakkor egy részletes beszámoló is van benne a vietnami háborúra adott reakciókról. Külön a harmincéves kvéker, Norman Morrison esetéről. Egyéves kislányával, Emilyvel a karjában Morrison odasétált Robert McNamara hivatala elé, nyugodtan leeresztette a lánykát a kövezetre, leöntötte magát kerozinnal, gyufát gyújtott, és élő fáklyává változott. Hanoi-ban Morrison a legendás Mo Ri Xon, Emily pedig azoknak a gyerekeknek a szimbóluma, akiket napalmbombával gyilkolnak meg. Egy igen fiatal lányról készült újságfényképet is küldött, aki virágot tart a kezében közvetlenül azok előtt a bajonettek előtt, amelyekkel a Pentagonot őrzik. Úgy tűnik, a katonák jobban félnek tőle, mint ő tőlük.

– Fel kellene nagyítani és kihelyezni az Eiffel-toronyra – mondja Marselina –, ha a torony nem Párizsban volna! – Akkor felidéződik benne a francia történelem és a tény, hogy a tizenhatodik században még nyilvános felgyújtás fenyegette azokat, akik plakátokat tűztek ki. Egy bizonyos Frederick Walkerről beszél, aki megbotránkoztatta Londont, amikor 1871-ben kihelyezte a *Woman in white* című alkotását... Toulouse-Lautrecről és a La Goulue táncosnő körüli nagy botrányról a Moulin Rouge bejáratánál... Nem figyelek rá. A rám törő izgalom hevében történelmi elhatározást hozok: az egész Párizs lesz a galériám!!!

A Comédie Française-be, Ionesco új darabjának premierjére egyedül megyek. A kis terem zsúfolásig megtelt, állandó hátrafordulgatásomnak semmi értelme.

Ionesco egyfelvonásos négy képből áll, és az abszolútum kereséséről szól. A főhős, Jean, kedves feleségével éli nyugodt, állandósult életét. Az asszony elégedett, semmin sem változtatna; Jean többet szeretne. Rezig-nált és elégedetlen, izgalmas és gazdagon kitöltött napok után sóvárog. Egy pillanatban Jean eltűnik, szó szerint elpárolog, átlép egy másik valóságba. De az éhség és szomjúság csillapítatlan marad. Talán a pokolban van? A darab végén Jean, a romantikus kereső figura, felteszi magának a kérdést, hogy létezik-e tulajdonképpen bármi jobb annál, mint ami már a birtokában van. A kérdésre, hogy miben hisz, készséggel válaszol – a saját levesében.

Az előadást langyos taps kíséri.

Marselinánál a vacsorán azt kérem, hogy egy régi szótárakból álló halmon ülhessek, mint valaha Alexandra kétszemélyes ebédlőasztalánál. Nevetünk. Azt kérdi tőlem, megtanultam-e valamit az öreg bölcstől,

Ionescótól. Hallgatok. Alig várom, hogy megmutathassam neki a párizsi külvárosokban készített új fényképeket. A kontakt-kópiák nézegetése közben hirtelenül elfojtott sikoly, az egyikén Crist látom. Second planban, a fiatal tűznyelő mögött. – Cris visszajött? – kérdezem remegő hangon. – Nem! – Marselina metszően éles. Uram Isten, megbolondultam? Figyelmesebben nézve, a fényképen nincs is second plan. Csak egy homlokzat árnyképe.

Marselina dicsér. A narcizmus erős kritikájáról beszél, ami minden fényképemen észrevehető, a diszkrimináltak iránti erőteljes rokonszenvemről mint jelentős, életre szóló elkötelezettségről, egy új antropológiáról... Visszaadja a hitet önmagamban.

A kimerítő nap végén...

Cris felemeli az államot, és hosszan a szemembe néz. Megölel. Míg a testünk érintkezik, remegő ujjaim lassan megnyugszanak, és kényelmesen elhelyezkednek a vállán. Már nem érzek fáradtságot. Csak a csókokat. És a simogatás gyengédségét. Egymás felé fordulva fekszünk. Cris lehunyja a szemét. A szemhéját csókolgatom, míg a könnyek sós ízét nem érzem. Felkönnyökölve, mintha hirtelenül felébredt volna, mondani próbál valamit. A szájára teszem a kezem. Ő szelíden elfogadja, ujjaink szorosan összefonódnak... Teljesen átadva magunkat egymásnak, ellankadva az érzékiségtől, mély álomba merülünk.

– Elaludtál? – kérdi Marselina.

– Az álom egy kis halál – mondom.

Albínó kardnyelő

Egy cirkuszi sátor előtt egy nő hátraszegett fejjel és akár a fölfeszített Krisztus – széttárt karokkal.

A díszes markolatú kard félig a torkában a kereszthez hasonlít...

A kardnyelő nyugodt és fájó képe – az én önportrém.

A fénykép szélére a következőt írom: Semmi sem olyan, amilyen volt, csak azt ismerem fel, amit nem tapasztaltam.

(c/b)

Egy 315x266 cm-es, vászonra készült zselatinos ezüstnyomatot, az Albínó kardnyelőt, az október 16-áról 17-ére virradó éjszakán felhelyezem az Orly repülőtér épületének homlokzatára. A meglepett utasoknak tátra marad a szájuk. Egyesek álmosan dörzsölik szemüket hitetlenkedésükben.

30 A kíváncsiak fényképeznek.

A kiállításom tizenöt percig tart. A rendőrség megérkezéséig.

A prefektúrán a váróterembe ültetnek. A tolvajok és a prostituáltak közé. Leellenőrzik a párizsi barátaim nevét és címét. Egyeseket közülük letartóztattak az algériai vérfürdő kapcsán szervezett tüntetéseken, mások az FLN-t támogatták, megint mások Marius Pappone rendőrfőnök lemondását követelték... Gondolataim Marselina figyelmeztetései körül keringenek, amelyek a francia törvényekhez és a kihágást elkövetők nyilvános felgyújtásához fűződtek. Úgy tűnik, nincs mentés számomra. Várom.

Jól megvirradt már. Párizs ébred. Kiáltoznak egymásnak az utcamosók, zörömbölnek a kiürített szemeteskannák, zajosan húzzák fel az első boltredőnyöket... Behunyom a szemem, magamba húzódok, megpróbálok elszakadni a hangoktól és elaludni. Egy szókitett hajú kurva oldalba vág.

Cris áll előttem, szélesen mosolyog.

Kétkedve hunyom be a szemem.

Az incidensem nem zajlik le egykönnyen. A bulvársajtó gyanakvásról árulkodó, a legjobb esetben gúnyolódó cikkeket közöl. A La Presse egy amatőr fényképet is közzétesz az eseményről. Marselina a fejét ingatja, egy kicsit sem lelkesedve. Felhívják a nagykövetségről. Kikérdezik: Mit akartam? Valami szubverzioról van szó? Miféle? Mi a párizsi tartózkodásom célja?...

Szédülök. Kialvatlan vagyok, éhes és kétségbeesett. Valaki egyszer azt mondta: két mód létezik arra, hogy megmeneküljünk a szomorúságtól – a zene és a macskák. Nekem az egyik módon sem sikerül!

Az asztalon a szétdobált tárgyak és a csikkhalmok között váratlanul egy levélköteget fedezek fel. Cris leveleit!

8.40 Az életemet azzal fogom eltölteni, hogy megpróbálok megfejteni az emlékezet működését. Az emlékezés nem a felejtés ellentéte, hanem inkább annak vetülékfonala. Mi nem emlékezünk, hanem újraírjuk az emlékezést, ahogy a történelmet is újraírjuk. (Emlékezhettünk-e a szomjúságra?!)

10.35 Ma reggel ellátogattam egy Hanoion kívülre evakuált iskolába. A békéért imádkoztak.

Egy csodaszép – a tiédhez hasonló – szemű kislány egy csöpp fiúcskával állt kézen fogva. Teljesen boldognak tűntek. A meglepettségemet észrevéve egy fiatal tanítónő elmagyarázta: az élet és a halál közti különbség az ő számukra nem olyan éles, mint nekünk, nyugatiaknak. Amit itt látok az eltávozók szemében, az nem félelem, hanem kíváncsiság. A kislány szemé intuitív módon próbálja felfogni a halált.

Fojtogatnak a könnyeim.

18.05 Hát nem elég, hogy objektíven nézve jogos a harcuk? Hogy engedhetik meg maguknak a megértés törekvésüket, amikor mozgósítaniuk kell minden kis energiárészecskét, hogy ellen tudjanak állni az amerikai Góliátnak és a napalmmal teli tovatűnő madaraknak?

18.40 A Hoa Binh-i hegyekben fekszik egy amerikai F-105-ös pilóta sírhelye. Repülőgépét puskával lőtte le egy falusi. A testet kihúzták a roncsok közül, és sírba helyezték. Ez a sír egy ünnepélyes keretek közt emelt hant, amelyet a repülőmotor részei és az összetört szárnyak darabkái díszítenek. A tetején fából való emlékjel áll, amelyre felírták a pilóta nevét és a halál dátumát.

Sajnálnak-e ők valóban minden emberi lényt (egy F-105-ös négy doboz CBU-ból álló rakomány a négyzetkilométeres hatótávolságban minden fedezék nélküli teremtményt megöl!) vagy csak egy etikai előítéletektől mentes gesztusról van szó?

23.14 Valahol azt olvastam, hogy a vietnami kultúra egyik alaptényezője a rendkívüli, a fenséges gesztus. Ezt a gesztust azonban nem szabad a mi értelmezésünk szerint úgy tolmácsolni, mint valami mesterkeltet, teatrálist.

A gesztus, amelyet a vietnami tesz, nem az ő igazi személyiségétől idegen színészkedés. A gesztusok, eme hagyományos szabályok szerint kivitelezett cselekedetek által konstituálódik az ő Énje. És bizonyos esetekben egyetlen gesztus alapján jellemezni lehet a személyiséget. Lassanként meggyőződom ennek az állításnak az igaz voltáról.

24.00 Sóvárgunk az együttérzés világában való hit után, bizonyos dolgokat mégiscsak magunknak bocsátunk meg.

Az egész lényem szabályos időközönként remeg meg, akár a metronóm mutatója. Nem érzem a talajt magam alatt. Úgy tűnik, hogy úszok a térben, majd lesüllyedek a sötét és mélységes mélybe. Marselina a pulzusomat ellenőrzi, s ijedten mormol: Salom Ajlak... jahre imek...

Nem tudom, mióta leledzem ebben a féltudatos állapotban.

Cris (újra) itt van. Felemeli az államot, és hosszan a szemembe néz. Megölel. Míg a testünk érintkezik, remegő ujjaim lassan megnyugszanak, és kényelmesen elhelyezkednek a vállán. Már nem érzem a lázat. Csak a csókokat. És a simogatás gyengédségét. Egymás felé fordulva fekszünk. Cris lehunyja a szemét. A szemhéját csókolgatom, míg a könnyek sós ízét nem érzem. Felkönyökölve, mintha hirtelenül felébredt volna, a számra teszi a kezét. Szelíden elfogadom, ujjaink szorosan összefonódnak. Teljesen átadva magunkat egymásnak, ellankadva az érzékiségtől, mély álomba merülünk.

- Aludtál. Ez jó - mondja Marselina.

Emily Djuna kíséretében érkezett meg Párizsba, azzal az elhatározással, hogy marad.

– Szükséged van rám – mondja meggyőződéssel. – Megvetjük a lábunkat Párizsban, mi, a három Párka, az élet úrnői. – Teljesen el van ragadtatva. Átadja nekem Alexandra szépen csomagolt ajándékát, a Daguerre–Girault sötétkamramodell másolatát, egy két fadobozból összeálló fenséges tárgyat. A kiélesítés során a kisebb a nagyobbba csúszik. – Emlékszel arra a történetre, amelyik arról szól, hogy Arisztotelész a Nap elsötétedését a szita lyukain át figyelte? Így fedezte fel, hogy a Nap képe kivetül a Földre; minél kisebb a lyuk, a kép annál élesebb. Ragadd meg a Napot a Földön, és ne engedd ki a kezedből – írja Alex.

– Mit küldött neked? Valami voyeur eszközt az észrevétlen kémkedéshez? – nevet Emily. – Megöregedett – teszi hozzá nyugodtan, mintha ez rá egyáltalán nem vonatkozna. Pedig ajkai környékét ellepik a ráncok. Csak a tekintete fiatalos, vidám továbbra is. – Átköltözöl Djunához és hozzám! Itt valami negatív energia áramlik. – Amikor kimegy, energikusan kopog az ajtón. Úgy kísérve ki őt, mint egy orkán, ami éppen elviharzott, nem érkezek megörülni.

Mademoiselle

Djuna és Emily egy kávézó előtt a Montmartre-on. Egymás felé fordulva dohányoznak.

Emily egy kissé lehajtotta a fejét, Djuna pedig hanyagul a szomszédos asztalkára könyökölt.

A kedvenc, húszas évekből való ruhájukat viselik. Úgy hatnak, mint a múlt reliktumai. (– Az identitásba való erős beágyazottság a tévedhetetlenség érzését nyújtja az embernek... Önmagunknak lenni, ez a legfontosabb teendő a világon! – mondta Djuna, lezseren keresztbe vetve a lábát.)

Emily feje fölött, derékszögben, a pincér hajtókájának éles széle. Mint valami baljós jel.

Balzacnak igaza van: minden test egy sor szellemképből épül fel!

(c/b, 37×32 cm)

– Elment! Visszatért hozzá... – szipogja Emily. Marselina szorosan fogja mindkét kezét, megpróbálja csillapítani a sírógörcsöt. – Velencébe, azonnal Velencébe akarok menni... abba... abba a Palazzóba... abba az oroslánbarlangba. – Emily az ajtó felé rohan. Semmit sem értek, nem tu-

dok neki segíteni. Marselina megmosdatja, energikusan megmasszírozza a halántékát, magához vonja... Marselina tud!

Lassanként felfogom a dolgokat: Djuna Velencében van Peggy Guggenheimnél!

A bulvársajtó azokban a napokban Peggy miszteriózus halálától volt hangos. Mexikói utazását megszakítva, Peggy visszajött Párizsba a lánya temetésére. Aztán hazament Velencébe, Djuna pedig utána.

– Soha többé nem fogom látni – mondja Emily hirtelen és látszólag nyugodtan.

Emily soha többé nem látta Djunát.

A Peggyvel való szakítás után, Djuna visszatért Greenwichbe. Komoly arthritis és az alkoholizmus következményei kínozták. Nem mozdult ki otthonról, nem válaszolt a levelekre... Ha valaki becsöngetett volna hozzá az ajtón, csak kimordult volna:

– Akárki is az, menjen a pokolba, kérem!

Az, hogy Emily ideg-összeroppanást kapott, komoly következményeket von maga után. A tájékozódóképességét elveszítve, a neveket és az arcokat egyre gyakrabban elfelejtve csak zokog, és így öleli Marselinát: – Alex, Alex, végre! Úgy hiányoztál!

– Segítenünk kell neki! Hogy segítsünk neki? – ismételteti Marselina. Tudom, mit kell tennem: haza fogunk menni.

